

การพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์: กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร

ญาณภัทร เดชะบุญ¹

วันรับ: 22 พฤศจิกายน 2566 วันแก้ไข: 15 ธันวาคม 2566 วันยอมรับเผยแพร่: 19 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนารูปแบบของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ผู้บริหารเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร จำนวน 1 ท่าน (2) เจ้าหน้าที่ทางด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว จำนวน 5 ท่าน (3) ผู้เชี่ยวชาญด้านโคกหนองนา จำนวน 1 คน (4) ผู้ต้องขังที่ได้รับการอบรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ ที่อยู่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 คน ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 12 ราย ผลการวิจัย พบว่าปัญหาและอุปสรรคของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ว่ามีปัญหาดังกล่าวทั้งหมด 4 ปัญหา คือ 1) ปัญหาด้านหลักสูตร 2) ปัญหาด้านบุคลากร 3) ปัญหาด้านสถานที่ 4) ปัญหาด้านการประเมินผลและติดตามผล รวมทั้งได้นำปัญหาและอุปสรรคนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร คือ 1) การพัฒนาด้านหลักสูตรให้เหมาะสม 2) การพัฒนาด้านบุคลากร 3) การพัฒนาด้านสถานที่ 4) การพัฒนาด้านการประเมินผลและติดตามผล ปัจจัยทางด้านการปล่อยผู้ต้องขังทางด้านการสังคมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ยากในการควบคุม หากผู้ต้องขังออกไปสู่สังคมภายนอก เจอสภาพแวดล้อมเดิมอาจทำให้กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว โคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง เรือนจำพิเศษ กรุงเทพมหานคร

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาอาชีววิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

The Development of Prisoners' Pre-Release Preparedness Model Khok Nong Na Project of Kindness and Hope, Department of Corrections: A Case Study of Bangkok Remand Prison

Yanaphat Dechaboon¹

Received Date: November 22, 2023 Revised Date: December 15, 2023 Accepted Date: December 19, 2023

Abstract

This study aims to examine the pre-release preparation of inmates participating in the "Khok Nong Na: Project of Kindness and Hope, Department of Corrections. A case study of Bangkok Remand Prison. Additionally, it seeks to explore the challenges, obstacles, and guideline for improving the pre-release preparation model within this program. Using qualitative research methods. By means of in-depth interviews from the 4 sample groups: (1) The administrator of the Bangkok Remand Prison, 1 person. (2) The number of pre-release preparation officers, 5 people (3) The expert in Khok Nong Na, 1 person (4) The prisoners who received training in preparation before releasing prisoners from the Khok Nong Na Project of Kindness and Hope, 5 people from the Department of Corrections who were in the Bangkok Special Prison. This study was conducted from a sample group in the Bangkok Special Prison. Total number: 15 cases. Results of the detailed study regarding the preparations for release of prisoners under the "Sufficiency Economy Model" ("Khok Nong Na") project by the Department of Corrections case study at Bangkok Remand Prison showing procedures in place and acknowledging the problems and obstacles with the program. Results show 4 main problem areas as follows: 1) The curriculum 2) Training personnel 3) Training facilities 4) Evaluation and follow-up. Additionally it brings the issues and obstacles forth as guidelines for further development of the program as follows: 1) Development of more appropriate curriculum 2) Development of training personnel 3) Improvement of the training facilities 4) Improvement of the evaluation and follow-up procedures. The factors relating to prisoners and society are also difficult to control. If released prisoners re-enter society and find themselves back in the same environment then they are likely to commit further crime.

Keywords: The pre-release preparation, Khok Nong Na Project of Kindness and Hope, Bangkok Remand Prison

¹ Graduate student, Faculty of Criminology and Justice Administration, Rangsit University

บทนำ (Introduction)

เมื่อคนอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากย่อมเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม กลุ่มคนหลาย ๆ กลุ่มรวมตัวกันก่อให้เกิดสังคม หากมีสังคมแล้วการที่สมาชิกในสังคมทุกคนจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนั้นจึงต้องมีกฎระเบียบจารีตประเพณี ข้อบังคับต่าง ๆ และหากเกิดการฝ่าฝืนก็มีบทลงโทษตามมา จึงมีความจำเป็นถือเป็นระเบียบแบบแผนให้สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติตาม แต่เมื่อมีผู้ใดในสังคมกระทำการละเมิดกฎระเบียบ กฎหมาย จารีตประเพณี หรือข้อบังคับเหล่านั้น ถือว่าผู้นั้นกระทำความผิดระเบียบต้องได้รับโทษตามที่กฎระเบียบ กฎหมาย กำหนดไว้ เมื่อเกิดปัญหาอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดกฎหมายขึ้นแล้ว ย่อมต้องมีหน่วยงานหรือคนกลางเพื่อเข้ามาดำเนินการกับปัญหาอาชญากรรมเหล่านั้น โดยในปัจจุบันนี้เป็นหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมซึ่งถือเป็นหน่วยงานสำคัญในการดำเนินการกับปัญหาอาชญากรรมเหล่านั้น เพื่อป้องกันความปลอดภัยให้กับสังคมไทย ตั้งแต่หน่วยงานตำรวจ อัยการ ศาลและราชทัณฑ์ โดยแต่ละขั้นตอนมีหน้าที่ตั้งแต่การสืบสวน สอบสวนนำตัวผู้กระทำความผิดตามกฎหมายมาดำเนินคดีไปจนถึงการพิจารณาฟ้องร้องคดี เพื่อตัดสินคดีและในขั้นตอนสุดท้ายภายหลังมีคำพิพากษาสูงสุดของศาลแล้ว ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายจะอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์และผู้กระทำความผิดตามกฎหมายจะถูกนำตัวส่งมายัง “ราชทัณฑ์” เพื่อดำเนินการควบคุมแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยของผู้กระทำความผิดและจะส่งตัวผู้กระทำความผิดไปกักขังยังเรือนจำต่อไป

กรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม นอกจากจะมีหน้าที่ในการควบคุมผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาลแล้ว ยังมีภารกิจที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกคุมขังในเรือนจำ เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้กลับตัวกลับใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุขเมื่อได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษออกไปจากเรือนจำ (กรมราชทัณฑ์, 2564)

แต่เนื่องด้วยสภาพปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ล้วนส่งผลให้ผู้กระทำความผิดกฎหมายมีมากขึ้น ทำให้สถานการณ์ของผู้ต้องขังในเรือนจำหรือนักโทษล้นคูก้นนั้นเป็นปัญหาที่ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเร่งดำเนินการแก้ไขแต่เป็นเวลากว่าสิบปีที่ผ่านมาจำนวนผู้ต้องขังยังไม่มีลดน้อยลงไปตามที่ควรจากข้อมูลระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2562 - 1 มิถุนายน 2564 รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศจำแนกตามประเภท พบว่า ในปี 2562 - 2563 มีจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้น จำนวน 11,774 คน คิดเป็นร้อยละ 3.13 และในปี 2563-2564 จำนวนผู้ต้องขังลดลงจำนวน 67,217 คน คิดเป็นร้อยละ 21.73

ผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมอยู่ในเรือนจำ ซึ่งมีกำหนดโทษต่างกันไปตามพฤติกรรมการกระทำความผิด ในขณะที่ต้องโทษจำคุกย่อมต้องถูกตัดขาดจากบุคคลภายนอก ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่เคยปฏิบัติขณะอยู่ภายนอก เช่น การพบปะผู้คน การมีเสรีภาพในสิ่งต่าง ๆ การที่ต้องเข้ามาอยู่ในเรือนจำซึ่งอยู่ในกำแพงสี่เหลี่ยม มี กฎระเบียบในการดำรงชีวิต ถูกจำกัดสิทธิ เสรีภาพที่จะประพฤติปฏิบัติตามความต้องการ ซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องขังมีทัศนคติไม่ดีกับสิ่งรอบตัว มีความรู้สึกอับอายและเกรงกลัวว่าจะถูกสังคมเหยียดหยามไม่ยอมรับ ซึ่งทำให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและสังคมภายนอก ระยะเวลาหลังพ้นโทษ

ในช่วงแรกจะเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมาก ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวมักจะประสบปัญหาและหวนกลับไปก่อเหตุกระทำผิดซ้ำอีก

แม้สถิติผู้กระทำผิดและผู้กระทำผิดซ้ำในปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง แต่ปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ก็ส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลผู้กระทำผิดซ้ำเอง ทั้งในด้านคุณภาพชีวิตที่ต่ำลงจากการมีประวัติอาชญากรรมติดตัวและการขาดโอกาสในทางการศึกษาหรืออาชีพ และยังส่งผลกระทบต่อความมั่นคงความปลอดภัยในชีวิตของประชาชน ส่งผลด้านลบต่อสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในระบบงานยุติธรรม โดยสะท้อนถึงประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน นำไปสู่แนวโน้มที่ประชาชนและสังคม จะให้โอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ผู้ที่เคยกระทำผิดมาแล้วน้อยลง

จากรายงานอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว 3 ปี (2561 - 2563) ล่าสุดโดยมีระยะเวลาติดตามพฤติกรรม 1 ปี ข้อมูล ณ วันที่ 12 กันยายน 2564 พบว่า มีอัตราการกระทำผิดซ้ำลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีอัตราการกระทำผิดซ้ำร้อยละ 15.57, 14.57 และ 12.98 (กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, 2564)

"โคกหนองนาแห่งความหวัง" ปรากฏครั้งแรก เมื่อกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เผยแพร่ภาพวาดฝีพระหัตถ์ในเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2563 ต่อมาในเดือน กันยายน ปีเดียวกัน กรมราชทัณฑ์ ได้เริ่มทำโครงการนี้ขึ้นเป็นครั้งแรกที่ทัณฑสถานหญิงกลาง และ โครงการถูกขยายไปยังเรือนจำทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบ่มเพาะสร้างหลักอาชีพให้นักโทษนับแสนให้มีชีวิตที่มั่นคงหลังพ้นโทษ (โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์, 2566) โคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ เป็น "โครงการพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว" เป็นหลักสูตรในการเตรียมความพร้อมให้กลุ่มนักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการปล่อยตัวหลังจากได้รับพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2563 ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 และ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร วันชาติ และวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2563 "โคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง" ของกรมราชทัณฑ์ ได้อธิบายถึงโคกหนองนาโมเดล ว่าเป็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่หลากหลายทฤษฎีของรัชกาลที่ 9 สู่อำเภอโคกหนองนา ทำนาลงในพื้นที่ขนาดเล็ก โดยมีการประยุกต์ใช้อย่างน้อย 15 ทฤษฎี ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่ แฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ฝายชะลอความชุ่มชื้น คลองก้างปลา คลองไส้ไก่ กังหันน้ำชัยพัฒนา การท่มดิน บัญพืชสด เลี้ยงดินให้พืช หลักกสิกรรมธรรมชาติ ปลุกป่าในใจคน ป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง การจัดการพื้นที่เลียนแบบธรรมชาติ เป็นต้น

เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เป็นเรือนจำที่ควบคุมผู้ต้องหาระหว่างพิจารณาคดีและผู้ต้องขังคดีเด็ดขาด คดีทั่วไป อัตราโทษไม่เกิน 15 ปี ซึ่งนอกจากภารกิจหลักในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังไม่ให้หลบหนีและอยู่ในกฎระเบียบ เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ยังมีภารกิจในการควบคุมแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยแก่ผู้ต้องขัง โดยมีการดำเนินงานหลายหลักสูตร และในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนา แห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ เป็นภารกิจสำคัญ ที่ได้รับมอบหมายจากกรมราชทัณฑ์ เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ได้มีการดำเนินโครงการฝึกอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง

โครงการโคกหนองนา แห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ ภายในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร โดยมีผู้ต้องขังที่ผ่านการอบรมแล้วทั้งสิ้นจำนวน 1,559 คน (กรมราชทัณฑ์, 2566) และมีการอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้ต้องขังกลับตัวเป็นพลเมืองดี คืนคนดีสู่สังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงาน ตลอดจนแนวทางที่เหมาะสมในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังของเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย (Research Objectives)

- 1) เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ

การลงโทษ คือ การปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องจากการที่ผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาของสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายนั้น ๆ การลงโทษจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ การป้องกันจึงแบ่งออกได้เป็น “การป้องกันทั่วไป” และ “การป้องกันพิเศษ” (ธานี วรภัทร์, 2554) ดังนี้

1) การป้องกันทั่วไป หมายถึง การลงโทษการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมาย เพื่อให้ผู้กระทำความผิดทราบว่า ได้กระทำในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับและให้บุคคลอื่นเห็นว่า หากมี การกระทำเช่นนี้เกิดขึ้น การกระทำนั้นย่อมไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม บุคคลย่อมจักต้องได้รับโทษจากการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย

2) การป้องกันพิเศษ หมายถึง การป้องกันมิให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดกลับมาก่ออันตรายต่อสังคมอีกในอนาคต โดยการใช้มาตรการฟื้นฟูและป้องกันประเภทต่าง ๆ

ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษ ได้รู้สำนึกว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำผิดอันเป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่ประสงค์ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น จึงมีความจำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการแก้ไขพฤติกรรมมนุษย์เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเช่นนั้นให้หมดไป(ธานี วรภัทร์, 2554) ซึ่งในทฤษฎีหรือปรัชญาการลงโทษ ได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สำคัญ ได้แก่ การลงโทษเพื่อเป็น

การทดแทนการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ การลงโทษเพื่อเป็นการตัดช่องโอกาสกระทำความผิดและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข(ธานี วรภัทร์, 2551)

1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยใช้ชุมชน

การแก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชน (Community-based Corrections) หมายถึง การนำทรัพยากรชุมชน (Community Resource) ทั้งหลายที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้สังคมยอมรับได้ ทรัพยากรเหล่านั้น ได้แก่ ศูนย์งานบริการสังคม (Community Service Centers) บ้านกึ่งวิถี (Halfway House) งานคุมประพฤติ งานพักการลงโทษ โครงการก่อนปล่อยตัว(ผู้ต้องขัง) (Prerelease Programs) สถาบันบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดและสุรา รวมถึงโครงการอื่น ๆ ที่ได้รับการวางรูปแบบเพื่อผู้กระทำผิดโดยเฉพาะ (Callison, 1983)

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

การใช้เรือนจำเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานานนับศตวรรษ โดยได้มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดไม่ว่าจะทางเนื้อตัว เช่น การทรมานหรือการเยียนตี เป็นต้น โดยการใช้เรือนจำในยุคแรก ๆ เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนและข่มขู่ยับยั้งแต่ต่อมาในภายหลังได้หันมาเน้นในเรื่องของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเพื่อให้กลับเข้าสู่สังคมได้มากยิ่งขึ้น โดยรูปแบบและวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ จึงได้เปลี่ยนแปลงไปจากการเน้นการควบคุมตัวอย่างเข้มงวด นำมาสู่การจัดกิจกรรมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเชิงแก้ไขมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการให้การศึกษา การพัฒนาจิตใจ การฝึกวิชาชีพและการจัดสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดีของสังคมต่อไป (กรวรรณ คำกรเกตุ, 2559)

1.4 แนวคิดและทฤษฎีการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยในประเทศไทย

กรมราชทัณฑ์ (2532) ได้ให้ความหมายของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวว่าหมายถึง การอบรมแก้ไขฟื้นฟูคุณสมบัติหรือพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่บกพร่อง และสังคมไม่พึงปรารถนาให้กลับเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติหรือพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนาภายหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำ

แนวความคิดในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง ของกรมราชทัณฑ์ (2532) เนื่องจากปรากฏว่าผู้ต้องขังที่ได้รับการตัดสินให้จำคุกในเรือนจำ มีสภาพ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ รายได้ ครอบครัวแตกต่างกันและส่วนใหญ่ผู้ต้องขังก่อนต้องโทษจะมีอาชีพที่ไม่แน่นอน ฐานะที่ยากจน ครอบครัวที่แตกแยก ฉะนั้น เมื่อผู้ต้องขังเข้าไปอยู่ในการควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์ การอบรมแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมผู้ต้องขังเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่ต้องปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์ จึงได้ดำเนินการแก้ไขพัฒนาฟื้นฟูพฤติกรรมที่บกพร่อง และสังคมที่ไม่พึงปรารถนาของบุคคลดังกล่าวให้กลับเป็นบุคคลที่สังคมพึงปรารถนา

1.5 แนวคิดและทฤษฎีการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยในต่างประเทศ

แนวคิดและแนวทางการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานในต่างประเทศ มีหลักการที่นอกจากจะเน้นการคุมขังผู้ต้องขังให้ปลอดภัยจากการหลบหนีแล้ว ยังมุ่งเน้นในเรื่องของการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยมีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางที่ชัดเจนเพื่อปฏิบัติกับผู้ต้องขัง ประกอบกับการประสานความร่วมมือจากองค์กรเอกชนและอาสาสมัครต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังเหล่านั้นให้

ออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติและไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานใน 3 ประเทศ คือ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา (รัฐบาลกลาง) และประเทศสหราชอาณาจักร

1.6 การใช้เรือนจำชั่วคราวเป็นศูนย์เตรียมการปลดปล่อย

การดำเนินงานเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย จะดำเนินการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง 2 รูปแบบ คือ ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไข (Conditioned Release) และผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยพันธโทษ (Non-Conditioned Release) โดยระยะเวลาในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขหรือปล่อยพันธโทษจะเข้าสู่แผนงาน (Program) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เมื่อเหลือระยะเวลาอีก 6 เดือนก่อนปล่อยโดยการเข้ากลุ่มบำบัดต่าง ๆ เช่นที่เคยปฏิบัติ แต่การทำงานยังคงดำเนินอยู่ ผู้ต้องขังก่อนปล่อยทุกรายจะเข้าสู่แผนงาน (Program) การเตรียมปล่อยอย่างจริงจัง

ซึ่งจากการที่มีนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ในการกำหนดให้สร้างเรือนจำโครงสร้างเบา เพื่อแก้ไขปัญหานักโทษล้นเรือนจำและพัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้เข้มข้นยิ่งขึ้นเรือนจำชั่วคราวและทัณฑสถานเปิดทั้ง 17 แห่งทั่วประเทศ จึงมีการทำงานที่เน้นโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอย่างจริงจังและพัฒนาสู่ศูนย์เตรียมการปลดปล่อย เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาพฤตินิสัยที่เหมาะสมและสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ โดยมีการงานอาชีพที่สุจริตมีความรู้ในการดำเนินชีวิตในด้านปลูกฝังทางด้านการเกษตรและไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกด้วย

1.7 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

แนวคิดความหมายของเครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงระหว่างระบบการปฏิบัติงาน หรือเชื่อมโยงบทบาทของ กลุ่มบุคคล องค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นหน่วยย่อยรวมตัวกันด้วยความสมัครใจภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดโครงสร้างและรูปแบบการทำงานด้วยระบบใหม่ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง ร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาด้วยการให้สมาชิกได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตาม ประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

1.8 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

ตามที่พระราชบัญญัติให้ไว้ ณ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 เป็นปีที่ 2 ในรัชกาลปัจจุบัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าโดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดย คำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษาดังต่อไปนี้

หมวด 2 อำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานเรือนจำ

มาตรา 18 ให้กรมราชทัณฑ์จัดให้เจ้าพนักงานเรือนจำ เข้ารับการฝึกอบรมก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้มีการประเมินและพัฒนาความรู้ ความสามารถ

หมวด 4 ผู้ต้องขัง ส่วนที่ 2 การจำแนกและการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

มาตรา 40 เพื่อประโยชน์ในการจัดชั้น จัดกลุ่ม ควบคุม แยกคุมขัง แก้ไข บำบัด พื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี และการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง

มาตรา 41 ภายใต้บังคับมาตรา 40 เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการผู้ต้องขังภายในเรือนจำ ให้อธิบดีจัดให้มีระบบการจัดชั้น การจัดกลุ่มผู้ต้องขังและการแยกคุมขัง โดยต้องคำนึงถึงประเภทหรือชั้นของเรือนจำที่ได้จำแนกไว้ตามมาตรา 31 และความเหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละประเภทแต่ละประเภท

มาตรา 42 เพื่อประโยชน์ในการแก้ไข บำบัด พื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีให้อธิบดีจัดให้มีระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ

หมวด 6 การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการพ้นจากเรือนจำ

มาตรา 64 ให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ เพื่อให้มีกระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกต้องวิธี

มาตรา 65 ผู้ต้องขังที่จำคุกมาแล้วจนเหลือโทษที่ต้องจำคุกตามระเบียบที่กรมราชทัณฑ์กำหนดให้เรือนจำ จัดให้พักการทำงาน และในกรณีที่เหมาะสมควรให้จัดแยกคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่น แล้วจัดให้ได้รับการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

จากกฎหมายในมาตราที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยทำให้เข้าใจถึงหลักเกณฑ์ของเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขัง และการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของราชทัณฑ์โดยเจ้าหน้าที่ก่อนมีการเข้าสู่อุปการะปฏิบัติงานไม่ว่าจะทั้งการปฏิบัติงานในลักษณะอื่นและการปฏิบัติงานโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ต้องจัดให้มีการอบรมทักษะความรู้ตามมาตรา 18 และสิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้รับการแก้ไข บำบัด พื้นฟู ปรับทัศนคติเพื่อกลับตนเป็นคนดีตามระเบียบ โดยมีการจำแนกผู้ต้องขังตามลำดับขั้นและจำแนกตามความมั่นคงของเรือนจำ ทั้งนี้ มาตรา 64 และ 65 ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของการนำตัวผู้ต้องขังเข้าสู่โปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์

1.9 โครงการพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว “โคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์”

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีต่อปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าไม่เว้นแม้แต่ผู้ต้องราชทัณฑ์ โครงการพระราชทานฯ “โคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์” จึงได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2563 ณ ทณฑสถานหญิงกลาง กรมราชทัณฑ์ โดยมีเจ้าคุณพระสินีนนาฏพิลาสกัลยาณี ได้น้อมนำพระราชโบายมาสู่การลงมือทำด้วยตนเอง ปั้นโคก ขุดหนอง และทำนา บนพื้นที่ขนาดเล็ก พร้อมกับผู้ต้องขังทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ รวม 80 คน มุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งได้รับพระราชทานอภัยโทษได้รับความรู้จากการอบรมเกิดการปรับเปลี่ยนพื้นฐานแนวความคิดผิดวิสัย ลงมือปฏิบัติ และแก้ปัญหาจริง เพื่อผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน สามารถนำองค์ความรู้ด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อให้สามารถหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว รู้จักพึ่งพา

ตนเอง รู้จักช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน โดยไม่หวงกลับไปกระทำผิดซ้ำ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้อย่างยั่งยืน โดยผลของการทดลองนำร่องพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมทั้งชาวไทยและต่างชาติ มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเกิดความรัก ความสามัคคีระหว่างผู้เข้ารับการอบรม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกราช สุวรรณรัตน์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในงานคุมประพฤติของชุมชน” การวิจัยในนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายคุมประพฤติกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด วิธีการศึกษาใช้วิธีเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลากหลาย โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่สำนักงานคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สนทนากลุ่มเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผู้ได้รับการฟื้นฟูโดยอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ ผู้ที่ได้รับการสงเคราะห์หลังปล่อยและผู้ที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและสังเกตกระบวนการฟื้นฟูในอำเภอบ้านย้อย จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนโดยอาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ทำให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยอาสาสมัครคุมประพฤติซึ่งบางคนก็เป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน รูปแบบดำเนินการทั้งเข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนาในวัดมัสยิด และมีการทำงานบริการสังคมโดยเมื่อผู้กระทำความผิดสมัครใจในการเข้าทำงานบริการสังคม โดยจะให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก

นภสร รัตนนันทชัย (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการพัฒนาสันติภาวะของผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำ” บทความนี้นำเสนอแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำ โดยกระบวนการการสร้างสันติภาวะ การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบัน ปัญหา แนวคิดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำ 2) เพื่อพัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำ ตามหลักสันติภาวะ 3) เพื่อนำเสนอกระบวนการการพัฒนาสันติภาวะของผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำ ผลการวิจัย พบว่า (1) ในการกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังมาจาก 2 ปัจจัย ปัจจัยภายนอก (สิ่งแวดล้อมสภาพสังคม) และปัจจัยภายใน (สภาพจิตใจของผู้ต้องขัง) (2) กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำ ตามหลักสันติภาวะ พบว่า ทำให้ผู้ต้องขังมีความพร้อมในการเตรียมตัวก่อนปล่อยมากขึ้น โดยเฉพาะความพร้อมทางด้านจิตใจ (3) การนำเสนอกระบวนการการพัฒนาสันติภาวะของผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำ พบว่า การพัฒนาผู้ต้องขังตามหลักสันติภาวะ สามารถถอดออกมาเป็นกระบวนการการ

กรวรรณ คำกรฤต (2559) ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำโครงสร้างเบา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ผลการศึกษาได้ว่าแนวทางดังกล่าว สามารถแบ่งการพัฒนาก่อเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเจ้าหน้าที่ โดยเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่ดูแลโปรแกรมจากเจ้าหน้าที่ด้านการควบคุมเป็นเจ้าหน้าที่ด้านการบำบัดและแก้ไข 2) ด้านการดำเนินงานของโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น โดยการประยุกต์รูปแบบของต่างประเทศมาใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง และมีการเตรียมเอกสารของผู้ต้องขังให้พร้อมก่อนเข้าสู่โปรแกรม 3) ด้านสถานที่ ควรมีการจัดเตรียมสถานที่เรือนนอน

และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนเริ่มโครงการและปรับปรุงระบบการรักษาความปลอดภัยให้มีอาณาเขตมากขึ้นและ 4) ด้านผู้ต้องขัง ควรเพิ่มการประเมินความเสี่ยง และการติดตามภายหลังปล่อยในกลุ่มผู้ต้องขังที่พ้นโทษ

อำนวยการ ต้นพานิชย์ (2563) ศึกษาเรื่อง สมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังก่อนปล่อยออกสู่สังคม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังก่อนปล่อยออกสู่สังคมกลุ่มประชากรเป็นผู้ต้องขังจำนวน 4,215 คนดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงซึ่งเป็นผู้ต้องขังก่อนปล่อยออกสู่สังคมจำนวน 600 คนผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบสมรรถภาพทางกายสำหรับประชาชนไทยของกรมพลศึกษา (2561) แบบสอบถาม General Health Questionnaire (Thai GHQ-12) เป็นแบบคัดกรองปัญหาสุขภาพจิตที่พัฒนามาจาก GHQ ของ Goldberg (1972) หลังจากนั้นนำแบบบันทึกการทดสอบและแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วจำนวน 588 ชุดมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ผลการวิจัยพบว่าข้อมูลทั่วไปของผู้ต้องขังก่อนปล่อยออกสู่สังคมจำนวน 588 คนเป็นเพศชายจำนวน 414 คนคิดเป็นร้อยละ 70.58 เพศหญิงจำนวน 174 คนคิดเป็นร้อยละ 29.42 ช่วงอายุที่พบมากที่สุดอยู่ระหว่าง 30-34 ปีผู้ต้องขังส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาผลการทดสอบสมรรถภาพทางกายพบว่าสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพของผู้ต้องขังก่อนปล่อยออกสู่สังคมของเรือนจำสุพรรณบุรีรายการทดสอบดัชนีมวลกายทุกกลุ่มอยู่ในเกณฑ์สมส่วนรายการยกเข้าขึ้น-ลง 2 นาทีทุกกลุ่มอยู่ในระดับดีมากรายการยืน-นั่งบนเก้าอี้ 60 วินาทีทุกกลุ่มอยู่ในเกณฑ์ดีรายการวัดแรงบีบมือกลุ่มชายอยู่ในระดับดีกลุ่มหญิงอยู่ในระดับปานกลางรายการนั่งอตัวไปข้างหน้าและมือด้านหลังมือขวาอยู่บนและมือด้านหลังมือซ้ายอยู่บนยืน-นั่งบนเก้าอี้ 30 วินาทียกเข้าขึ้น-ลง 3 นาทีและเดินเร็วอ้อมหลักทุกกลุ่มอยู่ในระดับปานกลางผลด้านสุขภาพจิตทั่วไปของผู้ต้องขังก่อนปล่อยออกสู่สังคมของเรือนจำจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าสุขภาพจิตของผู้ต้องขังก่อนปล่อยออกสู่สังคมส่วนใหญ่มีภาวะปัญหาสุขภาพจิตมีคะแนน GHQ-12 = 0-2 คะแนนจำนวน 553 คนคิดเป็นร้อยละ 94.05 มีระดับภาวะสุขภาพจิตปกติและผู้ต้องขังที่มีคะแนน GHQ-12 = มากกว่า 2 คะแนนขึ้นไปมีระดับภาวะสุขภาพจิตผิดปกติจำนวน 35 รายคิดเป็นร้อยละ 5.95

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยสามารถอธิบายในแต่ละประเด็นของกรอบแนวคิดการวิจัย โดยศึกษาปัญหาและอุปสรรคของโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการ โศกนาฏกรรมแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ โดยเมื่อทราบสาเหตุที่ส่งผลต่อการเกิดอุปสรรคและปัญหาแล้ว ท้ายที่สุดจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางพัฒนาโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการ โศกนาฏกรรมแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรุงเทพมหานครต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. รูปแบบการวิจัย

1.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ อันประกอบไปด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศ ทบทวนแนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสืบค้นจากอิเล็กทรอนิกส์และการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 12 คน 1) ผู้บริหารเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร จำนวน 1 ท่าน 2) เจ้าหน้าที่ทางด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว จำนวน 5 ท่าน 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านโคกหนองนา จำนวน 1 คน 4) ผู้ต้องขังที่ได้รับการอบรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ที่อยู่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคำถามในการ สัมภาษณ์เชิงลึก (Interview) ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยสร้างแบบสัมภาษณ์และแนวคำถามในการสนทนา จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแนวคำถามเหล่านี้ได้สร้างขึ้น เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษา ระเบียบ วิธีการปฏิบัติ ขั้นตอนและรูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ เพื่อพัฒนาแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขัง

3. การพิทักษ์สิทธิอาสาสมัครในการวิจัย/จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การพิทักษ์สิทธิอาสาสมัครในการวิจัย ทางผู้วิจัยได้ขอความยินยอมในการเข้าร่วมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญและพร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการศึกษา จากนั้นผู้วิจัยขอความยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย พร้อมทั้งการลงนามยินยอมเข้าร่วมการวิจัยและการรวบรวมข้อมูล โดยมีการชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างทราบถึงการพิทักษ์สิทธิในการตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัย หากเข้าร่วมการวิจัยแล้วกลุ่มตัวอย่างมีสิทธิที่จะยกเลิกหรือถอนตัวออกจากการวิจัยได้ โดยจะไม่เกิดผลเสียหายต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่อย่างใด ข้อมูลที่ได้รับจะถูกเก็บเป็นความลับและนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น จะไม่มีการระบุชื่อหรือข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะเผยแพร่ผลการวิจัยในภาพรวมและนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการเท่านั้น และจะทำลายข้อมูลเมื่อการวิจัยครั้งนี้สิ้นสุดลง

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ทางผู้วิจัยได้ดำเนินการขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ซึ่งผ่านการพิจารณาอนุมัติแล้ว เอกสารรับรองเลขที่ COA.No.RSUERB2023-020

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือต่าง ๆ ทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย มาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) มี 4 ขั้นตอนดังนี้

1. จำแนกประเภทข้อมูล คือ การแยกแยะ วิเคราะห์กลุ่มคำ หรือประโยค แล้วจัดทำสารบบจำแนกประเภท เพื่อพิจารณาว่า กลุ่มคำ หรือประโยคเหล่านั้น เป็นประเภทของข้อมูลชนิดใด

2. เปรียบเทียบข้อมูล คือการพิจารณาเปรียบเทียบข้อมูล และจำแนกข้อมูลที่เหมือนกัน และต่างกัน ออกมา เพื่อการตีความข้อมูล

3. ดีความข้อมูล คือการแปลความหมายของข้อมูล โดยใช้หลักการตีความข้อมูล ว่าข้อมูลเหล่านั้นมีคุณภาพหรือไม่

4. สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย คือการสร้างข้อสรุปของข้อมูลจำนวนหลายข้อมูลที่ได้จากการตีความข้อมูล

ผลการวิจัย (Results)

1) จากการศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ได้ทราบถึงโครงการการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร นั้น เป็นโครงการที่เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษ เป็นการสร้างต้นแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ขนาดเล็กในทุกเงื่อนไขของพื้นที่ เพื่อให้ผู้พ้นโทษสามารถพึ่งพาตนเอง รวมถึงช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนได้ โดยมุ่งเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนและการพัฒนาทักษะด้านความคิด ทักษะคิดและร่างกายของผู้ต้องขังให้มีระเบียบวินัย มีความรักความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้อย่างดี ด้วยการน้อมนำ สืบสาน และต่อยอดหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรที่เป็นการประยุกต์ทฤษฎีใหม่แบบชาวบ้าน บ้นโคก ขุดหนอง ทำนา จากการถ่ายทอดของวิทยากร “ครูพาทำ” และผู้เชี่ยวชาญในด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งจะมุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ลงมือปฏิบัติและแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์จริง เพื่อให้เห็นผลเป็นรูปธรรม จึงได้กำหนดหลักสูตรฝึกปฏิบัติการเกษตรทฤษฎีใหม่ ในพื้นที่ขนาดเล็ก “โคก หนอง นา โมเดล” ระยะเวลาดำเนินการอบรม 14 วัน โดยจุดประสงค์หลักของโครงการคือ

1.1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ ในการสร้างต้นแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ขนาดเล็กในทุกเงื่อนไขของพื้นที่ และเพิ่มทักษะการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ขนาดเล็ก เพื่อให้สามารถพึ่งพา ตนเองได้ และช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อน

1.2) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับการเปลี่ยน Mindset ฝึกวินัย ลงมือปฏิบัติ แก้ไขปัญหาจริง เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ภายหลังพ้นโทษ

1.3) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับการเสริมสร้าง ความรู้ พัฒนาทัศนคติ พัฒนาจิตใจ และพัฒนาอาชีพ เกิดแรงจูงใจในการปรับตนเป็นพลเมืองดี โดยสามารถหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ

1.4) เพื่อส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ประชาชน ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วม ในการฟื้นฟูผู้เข้ารับการอบรมก่อนปล่อยและหลังปล่อย

2) จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครจากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ที่สำคัญหลักๆทั้งหมด 4 ด้าน ซึ่ง

ได้แก่ 2.1) ปัญหาด้านเนื้อหาหลักสูตร 2.2) ปัญหาด้านบุคลากร 2.3) ปัญหาด้านสถานที่ 2.4) ปัญหาที่ด้านการประเมินผลและติดตามผล

3) จากการศึกษาผู้วิจัยจึงได้สร้างแนวทางการพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร มีดังต่อไปนี้ 3.1) การพัฒนาด้านหลักสูตรให้เหมาะสม 3.2) การพัฒนาด้านบุคลากร 3.3) การพัฒนาด้านสถานที่ 3.4) การพัฒนาด้านการประเมินผลและติดตามผล ดังนั้น แนวทางการพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร มีประเด็นด้านหลักสูตร ตอนนี้หลักสูตรยังคงมีความล้าหลังไม่ทันสมัย ต่อสภาวะเหตุการณ์ทางเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยต้องมีการนำเทคโนโลยีในปัจจุบันมาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรให้มีความเป็นปัจจุบันและทันสมัยมากขึ้น แต่ก็ยังคงความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดิม ด้านสถานที่ เรือนจำควรจัดสถานที่ให้เหมาะสมและเพียงพอต่อการอบรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ให้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ด้านบุคลากร ควรขอรับการจัดสรรอัตรากำลังเพิ่มในส่วนเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงานด้านโคกหนองนาโดยตรง และฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ความสามารถให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง ให้มีความเชี่ยวชาญ รวมทั้งควรประสานขอความร่วมมือ หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและสังคม เข้ามาสนับสนุนด้านวิทยากร วัสดุอุปกรณ์ในฝึกอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง และช่วยเหลือให้โอกาสผู้พ้นโทษเข้าทำงาน ควรประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานภายนอก หรือคนทั่วไปได้ทราบถึงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังพ้นโทษ เพื่อสร้างความมั่นใจให้สังคมและตัวผู้ต้องขังเอง ด้านการประเมินผลและติดตามผล เปิดศูนย์ประสานงานภายในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครและติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้ต้องขังอบรมหลังพ้นโทษ ปัจจัยทางด้านผู้ต้องขังทางด้านสังคม ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ยากในการควบคุม หากผู้ต้องขังออกไปสู่สังคมภายนอก เจอสภาพแวดล้อมเดิม อาจทำให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ด้านสถานที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ควรมีการจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนเริ่มดำเนินโครงการ

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาได้ค้นพบข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้สะท้อนความคิดและความรู้สึก ที่มีต่อประเด็นคำถามที่ผู้ศึกษากำหนดขึ้นตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา เมื่อประมวลสิ่งที่ค้นพบ และจัดเป็นหมวดหมู่ สามารถอภิปรายผลการศึกษาในลักษณะการพรรณนาความ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร มีดังต่อไปนี้

กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ของเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตามที่กรมราชทัณฑ์ได้มอบนโยบายการเตรียมความพร้อมในการปล่อยตัวผู้ต้องราชทัณฑ์ ได้กำหนดหลักสูตรฝึกปฏิบัติการเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ขนาดเล็ก “โคก หนอง นา โมเดล” ระยะเวลาดำเนินการอบรม 14 วัน มีหลักสูตรทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันและเป็นการดำเนินการมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ เพิ่มทักษะการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ พัฒนาทัศนคติ พัฒนาจิตใจ พัฒนาอาชีพ เกิดแรงจูงใจในการปรับตนเป็นพลเมืองดี โดยสามารถหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ และส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ประชาชน ชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วม ในการฟื้นฟูผู้เข้ารับการอบรมก่อนปล่อยและหลังปล่อย โดยมีแต่ละฝ่ายในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโดยการพัฒนาศักยภาพมุ่งเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนและพัฒนาทักษะทางด้านความคิด ทัศนคติ และร่างกายของผู้ต้องขังให้มีระเบียบวินัย มีความรัก ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำ (Rehabilitation) ของ สำนักปฏิรูธานนิยม (Positive School) ที่เชื่อในเจตจำนงกำหนด (Determinism) ว่าการกระทำความผิดเกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ กัดดัน เช่น สภาพร่างกาย จิตใจ สังคม แวดล้อมที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถหรือกำหนดการ กระทำได้อย่างอิสระ จึงเป็นเหตุให้เกิดการกระทำผิดขึ้น ดังนั้น การลงโทษจึงมิได้มองที่ความผิด ที่เกิดขึ้นโดยเป็นการมองที่สาเหตุของการกระทำและการปรับเปลี่ยนแก้ไขที่เน้นไปยังพฤติกรรมของ ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการลงโทษ

2. ปัญหาและอุปสรรคของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร มีดังต่อไปนี้

ปัญหาและอุปสรรคของการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบ ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ ของเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร 4 ด้าน ได้แก่

ปัญหาด้านเนื้อหาหลักสูตร

เป็นปัจจัยที่สำคัญในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังให้ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูทั้งทางด้านจิตใจและด้านอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเนื้อหาหลักสูตรไม่เป็นปัจจุบันและล้าหลัง จึงควรมีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขตามบริบทของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่เป็นปัจจุบันหรือแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคต ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง การจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้จึงจำเป็นต้องปรับตามแนวทางเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทางสังคมภายนอกอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาด้านบุคลากร

ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครประสบความสำเร็จ โดยมีการประสานงานร่วมกับบุคลากรผู้ที่เชี่ยวชาญสนับสนุนดำเนินงานฝึกอบรม ทำให้การอบรมโครงการดังกล่าวมีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ ความเชี่ยวชาญ ขับเคลื่อนการทำงานของโครงการให้ประสบความสำเร็จ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังประสบผลสำเร็จสูงสุด จากการศึกษาพบว่า เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่หลายอัตรา เจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานหลากหลายด้านพร้อมกัน ที่ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อน

ปัญหาด้านสถานที่

การดำเนินการฝึกอบรมแต่ละครั้งสิ่งที่ต้องคำนึงถึงและต้องเตรียมการตรวจสอบความเรียบร้อยของอุปกรณ์ การสถานที่สำหรับฝึกอบรม รูปแบบการสถานที่ที่เป็นสิ่งที่มีส่วนทำให้การฝึกอบรม มีบรรยากาศความเป็นวิชาการและช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้แก่ผู้ต้องขัง เกิดความสนใจ ตั้งใจ มีสมาธิ มีผลต่อการสร้างบรรยากาศของการฝึกอบรมการแก้ไขฟื้นฟู การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวางและนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า สถานที่ พื้นที่การฝึกอบรม ส่งผลต่อความตั้งใจการเรียนรู้ การเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอันเป็นผลมาจากสภาวะแวดล้อมของการฝึกอบรม

ปัญหาด้านการประเมินผลและติดตามผล

การดำเนินงานติดตามภายหลังจากการฝึกอบรมเสร็จสิ้น ถือว่าเป็นแนวทางการนำผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ เป็นปัจจัยสำคัญในการลดการกระทำผิดซ้ำ การเตรียมความพร้อมที่ดีต้องเริ่มตั้งแต่เข้าสู่เรือนจำ ก่อนพ้นโทษและหลังพ้นโทษ จากการศึกษาพบว่า เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร มีการดำเนินงานศูนย์ประสานงานภายในและติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้ต้องขังอบรมหลังพ้นโทษ เพื่อประมวลผลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษและเพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร โดยได้ดำเนินงานอย่างครอบคลุมทุกคนที่เข้าร่วมโครงการ และนำข้อมูลที่ได้นำไปติดต่อศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการปฏิบัติงาน (CARE : Center for Assistance to Reintegration and Employment) เพื่อให้ผู้พ้นโทษมีอาชีพ มีงานทำ ภายหลังพ้นโทษ ไม่กลับมามีการกระทำผิดซ้ำ

3. แนวทางการพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยข้อเสนอแนะ 4 ข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1) การพัฒนาด้านหลักสูตรให้เหมาะสม

เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ควรพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะกับพื้นที่ที่มีอยู่ในเรือนจำพิเศษ กรุงเทพมหานคร ซึ่งจะเน้นการทำให้เป็นแปลง และแบ่งสัดส่วนการทำให้เป็นกลุ่มมากกว่าลงมือทำกลุ่มใหญ่ทีเดียว เพื่อให้เหมาะสมกับสัดส่วนพื้นที่ที่มีอยู่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร และยังทำให้ผู้ต้องขังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่สัดส่วนที่จำกัดได้หลังจากพ้นโทษ ทั้งนี้รวมถึงการพัฒนาในด้านหลักสูตรอีกส่วนที่ต้องให้ทันต่อโลกในยุคปัจจุบัน ซึ่งตอนนี้หลักสูตรยังคงมีความล้าหลังไม่ทันสมัย ควรส่งเสริมพัฒนาเนื้อหาการฝึกอบรมผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไปของสังคมและสถานะเหตุการณ์ทางเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีการเตรียมความพร้อมดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ เสริมสร้างกำลังใจการวางแผนการชีวิตอย่างมีเหตุผลและมีเป้าหมายในแต่ละด้าน ที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้จริงและกระตุ้นให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงความสำคัญต่อเป้าหมายชีวิต

2) การพัฒนาด้านบุคลากร

เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครควรส่งเสริมพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ของเรือนจำพิเศษ กรุงเทพมหานคร ให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะเชี่ยวชาญหลากหลายด้าน ทั้งด้านการควบคุมผู้ต้องขังด้านการการศึกษาและพัฒนาจิตใจ ด้านพันธุวิทยา โดยเฉพาะด้านการฝึกอบรมพัฒนาผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นงานด้านสำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนากลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม สอดคล้องกับ แนวคิดการปรับตัวของผู้กระทำความผิดเข้ากับชุมชน จากแนวคิดนี้ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้กระทำความผิดกับชุมชน โดยมีการแนะนำช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดแก้ไขตนเองโดยการรับบริการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การจัดหางาน การฝึกวิชาชีพ การรับการศึกษาในสถาบันต่างๆ การรับการแนะนำและคำปรึกษาทางจิตวิทยา เป็นต้น บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ มิได้เน้นที่การควบคุมอีกต่อไป แต่ต้องเน้นที่การช่วยเหลือและตอบสนองต่อความต้องการของผู้กระทำความผิด โดยการจัดหาบริการที่เหมาะสมที่มีอยู่ในชุมชนให้แก่ผู้กระทำความผิด ประสานบุคลากรภายนอก ที่เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญเฉพาะในด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และโครงการโคกหนองนาเข้ามาช่วยเหลือ จะได้ตรงกับแนวทางและทำให้การอบรมในโครงการดังกล่าวมีประสิทธิภาพชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในส่วนการพัฒนาบุคลากรภายใน เพิ่มบุคลากรในการดูแลโครงการเฉพาะทาง และไม่มีภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในส่วนอื่นภายในเรือนจำ นำบุคลากรที่ได้คัดเลือกนำไปศึกษาเรียนรู้เฉพาะทางอย่างจริงจังสำหรับโครงการ เนื่องจากบุคลากรนั้นเป็นส่วนที่ขับเคลื่อนการทำงานของโครงการให้ประสบความสำเร็จ หากมีกำลังเจ้าหน้าที่ที่เพียงพอทั้งมีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญ จะทำให้สามารถจัดการโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) การพัฒนาสถาน

เนื่องจากพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ทำให้มีปัญหาในด้านการอบรมที่มีอุปสรรคอย่างต่อเนื่อง ทางเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครจึงมีการอบรมตามสถานที่ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพในการใช้งานมากยิ่งขึ้น เช่น

- 1) มีการบริหารจัดการแต่ละรุ่นให้เหมาะสมกับสถานที่ที่มีอยู่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร
- 2) นำเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการด้านอบรมระบบปิด คืออบรมในแดนเพื่อลดการใช้พื้นที่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร และทำให้มีประสิทธิภาพในการอบรมชัดเจน

3) นำแปลงสาธิตขนาดเล็กมาใช้ในการอบรมประกอบกับการปฏิบัติตามทฤษฎีโคกหนองนา เพื่อจำลองขนาดสถานที่ให้เหมาะสมตามหลักทฤษฎีและแนวคิดตามโครงการโคกหนองนา

ดังนั้นเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร กรมราชทัณฑ์ ควรจัดให้มีสถานที่สำหรับฝึกอบรมที่ส่งเสริมเอื้อต่อการพัฒนาผู้ต้องขังทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ อาทิเช่น ห้องประชุม การจัดทำแปลงสาธิต เพื่อให้การฝึกอบรมมีบรรยากาศความเป็นวิชาการ ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้ต้องขัง ซึ่งมีผลต่อการฝึกอบรมต่อการพัฒนากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง สอดคล้องกับ แนวคิดในการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัว ประเทศสหราชอาณาจักร มีแนวทางในการปฏิบัติกับผู้กระทำความผิดที่มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยมีการจำแนกผู้ต้องขัง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดความผ่อนคลายความเข้มงวดในเรือนจำได้ ซึ่งจะทำให้โปรแกรมในการบังคับโทษและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ส่งผลต่อการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ส่งผลต่อการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขัง

4) การพัฒนาด้านการประเมินผลและติดตามผล

เปิดศูนย์ประสานงานภายในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครและติดตามผลภาวะการมีงานทำของผู้ต้องขังอบรมหลังพ้นโทษ เพื่อประมวลผลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษและเพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับผลที่ได้รับมา โดยทำอย่างจริงจัง และครอบคลุมทุกคนที่เข้าร่วมโครงการ และนำข้อมูลที่ได้นำไปติดต่อศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE : Center for Assistance to Reintegration and Employment) รวมทั้งประสานงานหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้พ้นโทษมีอาชีพ มีงานทำภายหลังพ้นโทษ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคมไม่กลับมากระทำผิดซ้ำ และควรมีพัฒนาการประสานงานด้านการติดตามผลผู้ต้องขังหลังปล่อยตัวกับองค์กรภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามให้การช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านประสานการมีงานทำ ด้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติ ด้านการศึกษาและการศึกษาอาชีพ ด้านการดูแลสุขภาพร่างกาย ด้านดูแลสุขภาพจิต เป็นต้น และนำผลที่ได้จากการติดตามนำไปพัฒนาการดำเนินด้านต่างๆให้เหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ กรณีศึกษา เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ 4 ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะระดับนโยบาย 3 ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

1) เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร กรมราชทัณฑ์ ควรส่งเสริมพัฒนาเนื้อหาการฝึกอบรมผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไปของสังคมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีการเตรียมความพร้อมดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ เสริมสร้างกำลังใจการวางแผนการชีวิตอย่างมีเหตุผลและมีเป้าหมายในแต่ละด้านที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้จริงและกระตุ้นให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงความสำคัญต่อเป้าหมายชีวิต

2) เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร กรมราชทัณฑ์ ควรส่งเสริมพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ของเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะเชี่ยวชาญหลากหลายด้าน ทั้งด้านการควบคุมผู้ต้องขัง ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจ ด้านทันทวิทยา โดยเฉพาะด้านการฝึกอบรมพัฒนาผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นงานด้านสำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนากลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม

3) เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร กรมราชทัณฑ์ ควรจัดให้มีสถานที่สำหรับฝึกอบรมที่ส่งเสริมเอื้อต่อการพัฒนาผู้ต้องขังทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ อาทิเช่น ห้องประชุม การจัดทำแปลงสาธิต เพื่อให้การฝึกอบรมมีบรรยากาศความเป็นวิชาการ ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้ต้องขัง ซึ่งมีผลต่อการฝึกอบรมต่อการพัฒนากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง

4) เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร กรมราชทัณฑ์ ควรมีพัฒนาการประสานงานการด้านการติดตามผลผู้ต้องขังหลังปล่อยตัวกับองค์กรภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามให้การช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น ด้านประสานการมีงานทำ ด้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติด้านการศึกษาและการศึกษาอาชีพ ด้านการดูแลสุขภาพร่างกาย ด้านดูแลสุขภาพจิต เป็นต้น และนำผลที่ได้จากการติดตามนำไปพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆให้เหมาะสมต่อไป

2. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1) เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร กรมราชทัณฑ์ ควรผลักดันให้มีการจัดตั้งฝ่ายควบคุมผู้ต้องขังก่อนปล่อย เพื่อศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยภายในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เป็นสถานที่ใช้ในการพัฒนาฝึกอบรมผู้ต้องขังที่โทษเหลือน้อย เพื่อให้ผู้ต้องขังเข้ารับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอย่างต่อเนื่อง ลดการควบคุมที่เข้มงวด สามารถเยี่ยมญาติได้นานกว่าเดิม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว และมีบริการให้คำปรึกษาก่อนปล่อย และหลังปล่อยสำหรับให้บริการแก่ผู้ต้องขัง มีการดำเนินงานโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ โปรแกรมการก่อนปล่อยพร้อมกับโปรแกรมและกิจกรรมอื่น ๆ ภายในแผนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และผลักดันให้ผู้ต้องขังได้มีงานทำ เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำภายหลังพ้นโทษ

2) เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร กรมราชทัณฑ์ ควรผลักดันเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานดำเนินงานด้านประชาสัมพันธ์การสร้างการยอมรับจากสังคมภายนอกแก่ผู้ต้องขังผ่านกระบวนการด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง ส่งเสริมพัฒนาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบ ทั้งกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู การดำเนินงานฝึกอบรม การเตรียมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง การป้องกันการกระทำผิดซ้ำและติดตามดูแลหลังปล่อยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

3) เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร กรมราชทัณฑ์ ควรผลักดันเสริมสร้างความร่วมมือระหว่าง องค์กรภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ในการพัฒนารูปแบบการการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง รวมถึงการผลักดันให้มีส่วนร่วมกันพัฒนาระบบการดูแลติดตามช่วยเหลือผู้พ้นโทษกลับเข้าสู่สังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาการพัฒนาโครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวังกรมราชทัณฑ์เชิงปริมาณเพื่อทราบถึงความข้อมูลเชิงตัวสถิติที่แม่นยำ

2) ศึกษาการส่งเสริมอาชีพแก่ผู้ต้องขังที่ภายหลังพ้นโทษ ให้มีงานทำประกอบอาชีพสุจริต ใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

เอกสารอ้างอิง (References)

กรมราชทัณฑ์. (2532). รายงานประจำปี 2532.

กรมราชทัณฑ์. (2564). *THE REHABILITATION HANDBOOK 2021* (กองพัฒนาพฤตินิสัย, Ed.).ม.ป.ท.

สืบค้นจาก http://br.correct.go.th/br_wp/uploadfiles/saranukrom.pdf.

กรมราชทัณฑ์. (2564). รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. สืบค้นจาก

http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_index.php#.

กรมราชทัณฑ์. (2566). โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง.

สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/correct-koknongna/KokNongNa-Correct.html#p=cover>.

กรวรรณ คำการเกตุ. (2559). แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังใน

เรือนจำโครงสร้างเบา [วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. กรุงเทพฯ.

สืบค้นจาก http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2016/TU_2016_5805038147_5908_6134.pdf.

ธานี วรภัทร์. (2551). กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ: การบังคับโทษจำคุก (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์).

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ธานี วรภัทร์. (2554). วิกฤตราชทัณฑ์ วิกฤตกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

อำนวย ตันพานิชย์. (2563). สมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังก่อนปล่อยออกสู่

สังคมในเรือนจำจังหวัดสุพรรณบุรี. *Journal of Health, Physical Education And Recreation*, 46(1), 262-273.

Callison, H. G. (1983). *Introduction to community-based corrections*. N.P.